

МАГІЯ VS РЕЛІГІЯ У КОНТЕКСТІ МЕНТАЛЬНОСТІ ДАВНІХ РИМЛЯН

Галамага О.В.

Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У даній статті розглянуто опозицію понять магія та релігія в давньоримській свідомості. З опертям на погляди релігієзнавців та міфологів проведено дистрибуцію цих понять. Виявлено особливості та опозиційні ознаки римської магії та релігії. На підставі опрацювання свідчень римських авторів та сакральних текстів як таких виявлено характерні риси римської ментальності та уявлення давніх римлян про магію та релігію.

Ключові слова: магія, релігія, ментальність, свідомість, культ, ритуал.

Постановка проблеми. Весь античний світ будується на вірі у надприродні сили. Відносини людини з такими силами, через об'єкт нерационального пояснення – віру, хоч і є універсальними, різноманітними і глибокими, проте складними для наукової дескрипції. Для опису характеру спрямованості свідомості на надприродний об'єкт і якості спілкування з ним прийнято розрізняти поняття «магія» та «релігія». Дистрибуція цих понять вельми умовна, тому неможливо говорити про унікальність кожного явища: риси магїзму складають численні аспекти релігії, і навпаки, багатьом магїчним діям притаманні риси, які в рамках такого поділу варто відносити до релігійних.

Свідчення про магію та релігію античності базуються на письмових і матеріальних джерелах та частково збережених літературних пам'ятках. Однак навіть ці свідчення допомагають відтворити найголовніше – світ уявлень античної людини. Цікавим було б дослідження психологічних підстав магїчних дій чи співіснування магїї та релігії у свідомості римлянина. Актуальність даного дослідження зумовлена недостатньою вивченістю цієї сфери духовного життя римлян. Відношення давніх римлян до магїї і релігії, у яких відображалися їхні вірування, допоможуть нам зрозуміти античну ментальність, спосіб мислення античної людини, напрямки її думок та сподівань.

Як релігія, так і магія, мають свою історію, що представлена характером її носіїв і сукупністю унікальних рис їхньої культури, способу життя, модусу мислення. Одним із найскладніших питань в історії античності є питання про розмежування понять «магїї» та «релігії» у давніх римлян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтерес до вивчення магїї та релігії пов'язаний з розвитком в XIX–XX ст. таких галузей наукового знання, як порівняльна міфологія (М. Мюллер), історія класичних релігій (А. Дітер, Р. Вюнш, К. Прайзенданц, Р. Райценштайн, Ф. Кюмон та ін.), етнографія і антропологія (Е. Тайлор, Дж. Фрезер, Б. Малиновський, Л. Леві-Брюль, Е.Е. Еванс-Прітчард). Окремо виділимо вчених, які досліджували магїчні ритуали: Парцельс, Ф. Рібадо-Дюма, А. Морро, Ж.-К. Турпен, О. Мень, К. Зелігман, Ю. Семенов, Г.-К. Агріппа де Неттемейм, Франц Граф, М.-К. Тремуй, А.-М. Бюттен, Ж.-Н. Робер та інші.

Серед класичних підходів до вивчення релігії і магїї умовно виділяються конкретно-історичний, антропологічний (еволюційний) і соціологічний.

У рамках конкретно-історичного підходу феномени магїї і релігії досліджуються окремо. Антропологічний підхід пов'язує в єдиний еволюційний ланцюг культуру людства; ланками цього ланцюга є магія, релігія, наука як аспекти людського світосприйняття. У межах соціологічного підходу стверджується розуміння магїї як девіантного стосовно релігії явища, проводиться чітке розрізнення між магїчним та релігійним світоглядом.

У деяких дослідженнях (Е. Тайлор, Дж. Фрезер, Б. Малиновський, Р. Маретт, А. Ван Геннеп, Е. Еванс-Прічард, К. Леві-Стросс, В.У. Тернер, М. Дуглас, С.А. Токарев), присвячених первісним суспільствам, магія і релігія часто-густо не розмежовуються як самостійні явища, оскільки мають стосунок до загальних рис «первісної ментальності». Інші дослідники розглядають магію і релігію як окремі щаблі еволюційної драбини ірраціональних уявлень первісної людини, або як самостійні явища з власною історією і традицією.

Метою даної статті є висвітлення рис та ознак, що були притаманні магїї, з одного боку, і релігії, з іншого, у римській свідомості. **Об'єктом** нашого дослідження виступають поняття «магїї» і «релігії» у сприйнятті давніх римлян. **Предметом** дослідження є опозиції понять «магїї» і «релігії», ті семантичні ознаки, за якими вони протиставлялися у ментальності давніх римлян.

Виклад основного матеріалу. Антична магія, як і релігія, є одним з аспектів людського життя, відображенням прагнень та бажань людини античності. Магія (лат. *magia*, грец. *μαγεία*) – поняття, що використовується для опису системи мислення, при якій людина звертається до таємних сил з метою впливу на події, а також реального чи уявного впливу на стан матерії; його зміст імплікує здатність управляти перебігом енергетичних процесів за допомогою власної розвиненої волі.

Слово «магія» в етимологічному аспекті сягає шумерського слова *imga* (*emga* – «мудрий»), що позначало прото-халдейських жерців. Лексема *magi* стала стандартним терміном для зороастрійських (перських) жерців, від яких східні окультні мистецтва стали відомі грекам, у яких слово *magos* (і споріднені *μαγικός*, *μαγεία*) вживалося для номінації людини, що володіла таємними знаннями і силою подібно перським *magus*. Римський письменник Пліній Старший (23–24–79 р.р. н.е.) взагалі вважав магію мистецтвом трьох наук: медицини, релігії та астрології (Plinius Major. De historia naturalis, XXX, 1). Згодом на позначення поняття «магія» почали використовувати вислів «Ars magica» – магїчне мистецтво [1].

Як зазначає А.П. Марков, магія – це символічна дія (обряд, ритуал) чи бездіяльність, спрямована на досягнення поставленої мети надприродним шляхом [7]. У Дж. Фрезера і Б. Малиновського ми знаходимо перші нариси загальної теорії магії. Дж. Фрезер, розглядаючи магію у своїх працях «Золота гілка: дослідження магії і релігії» (1890), «Завдання Психеї» (1909), вважає її найдавнішою формою пізнання, світогляду і впливу людини на світ [12, с. 21].

Досить часто у науковій літературі поняття «магія» або зовсім заперечується, або описується надто широко. Нам імпонує визначення магії антропологом Едмундом Лічем: «Терміном магія позначають сукупність вірувань та дій, на основі і за допомогою яких людина або група людей намагаються впливати на навколишній світ для досягнення власних цілей, причому ефективність досягнення цих цілей не може бути перевірена методами емпіричного наукового дослідження. Сутність магичної дії полягає в тому, що вона не піддається перевірці науковими методами і є спробою самостійно вплинути на хід подій. Перший аспект відрізняє магію від науки, а другий – від релігії» [3].

Визнаючи недосконалість будь-якого визначення, слід зазначити, що в сучасній науці поняття «магія» є досить умовним і так чи інакше пов'язаним з іншими поняттями: «релігія», «наука», «мистецтво» або «практика». Найбільш гостро ставиться питання про співвідношення магії й релігії, ймовірно тому, що між цими поняттями існує найтонша межа. Основні елементи магичної дії – матеріальний предмет (речовина), тобто інструмент, словесне закликання – прохання, вимога, з якою звертаються до надприродних сил, певні дії і рухи без слів – ритуали. В основі магії завжди лежить віра в надприродні сили та здатність людини за допомогою цих сил контролювати оточуючий світ.

У період первісного родо-племінного ладу відбувалося виділення особливої соціокультурної групи служителів культу (шаманів, жерців і чаклунів). Це призвело до перетворення магії із загальнодоступної практики в «елітарну дисципліну», що не заважало збереженню в народному середовищі величезної кількості простих магичних обрядів, доступних для виконання будь-якій людині. «Елітарна дисципліна» перетворилася в релігію, а простонародні ритуали залишилися на рівні магії.

І простонародні, і жрецькі магичні практики були тісно пов'язані з поклонінням богам. Розвиток жрецтва, у свою чергу, тісно пов'язаний з розвитком політеїзму та формуванням культів окремих божеств. У політеїстичний період, з відходом від шаманізму, магичні практики стають одним з основних занять жрецтва [5, с. 155].

Магію тривалий час розглядали як архаїчний світогляд, форму ірраціональної віри, позбавленої внутрішньої духовної значущості релігії чи раціональної логіки науки. Релігія, згідно з думкою відомого антрополога Е. Тайлора, включає безпосередні особисті відносини між людьми і духовними силами; в найвищій формі релігійності – це відносини з індивідуальною, самоусвідомленою всемогутньою духовною сутністю. Магія ж характеризується як зовнішня, безособова і

механістична, заснована на технічних актах волевиявлення. Маг бажає маніпулювати надприродними силами, у той час як релігійна людина в молитві лише просить вищі сили; це розходження було досліджено Б. Малиновським. Учений-функціоналіст вважав, що «тільки вивчення магії в контексті всього життя суспільства, взятого як єдине ціле, надає можливість пояснити і її місце в ньому, і її походження» [6, с. 64].

Більше того, згідно з Е. Дюркгеймом, релігія – громадська, комунальна, оскільки її послідовники, пов'язані спільною вірою, формують релігійну організацію. Магія, навпаки, не створює постійних взаємин між своїми послідовниками, лише тимчасово пов'язуючи магів з людьми, яким вони надають свої послуги [2].

Релігієзнавець М.П. Новіков, вважає, що «магія є складовою частиною всіх сучасних релігій». Сучасні релігієзнавці використовують більш нейтральне формулювання, вказуючи, що «культува практика історичних релігій включила в себе в якості складового елемента традиції всіх типів магії, переосмисливши їх при цьому в дусі власного віровчення і підпорядкувавши їх своїм завданням» [9].

Перші згадки про магію зустрічаються в написі, що датується 515 р. до н.е. в Персії (сучасний Іран), де воно означало «знання, вченість та мудрість». Геракліт приблизно 500 р. до н.е. першим використав це слово, поряд з описами про вакханок, менад. Грецька магія, можливо, починається з Криту. Найголовніші документи з античної магії представлені на папірусах, чаклунських дошках та на амулетах, зокрема *Corpus Hermeticum*, переклади якого датовані XIX ст., у Римі – «Закони 12 таблиць» (450 р. до н.е.).

У класичну епоху магія виходить за межі офіційної релігії і набуває забороненого характеру. Епіграфічні знахідки вказують на те, що в пізньокласичний період та епоху еллінізму спостерігається розквіт магії і практики заклять. У деяких дослідженнях, що використовують соціологічний підхід, магія вважається маргінальним явищем у римській релігії (де культура, політика й повсякденне життя були невіддільні від релігійного культу), до того ж в різний час магичні практики були заборонені державним законом. Незважаючи на це, численні епіграфічні знахідки свідчать про те, що магичні практики заклять були поширені практично скрізь.

Однією з найскладніших і ретельно розроблених систем політеїстичного світогляду була релігія Стародавніх Греції та Риму. Ієрархічна організація божественного пантеону людиноподібних богів і напівбогів (героїв) і розуміння того, що всі боги суть прояви єдиної синкретичної сутності, були характерними для релігії античного світу. Антропоморфізм богів припускає, що добитися їхньої прихильності можна матеріальними засобами, подарунками – жертвопринесеннями, домовленостями (зверненням до них з молитвою), або особливими вчинками [11, с. 217].

Римська релігія була надто політизованою, і кожному римлянину доводилося брати участь в релігійних ритуалах, виконуючи таким чином свій громадянський обов'язок. Релігія Риму, закріплена юридичними актами та законами, являла собою один з ефективних факторів стабільнос-

ті держави, чому й проіснувала так довго. Вона стала майже патріотичною силою, яка злилася з суспільним та політичним життям [11, с. 218].

А.В. Петров вважає, що розвиток магії в Римі розпочинається із запозичень магичних практик із близькосхідного регіону та їх адаптації під власні реалії. Важливим джерелом магії є так звані «дощечки проклять» (лат. *Defixiones Tabellae*), поширені на всій території імперії, – мабуть, це був загальнодоступний спосіб простонародної магії, що була тісно пов'язана з поклонінням богам і традиційно засуджувалася в Римі [10].

При дослідженні магичних ритуалів давніх римлян виникає питання про етичне підґрунтя кожного з них: чи мали вони позитивний характер, або навпаки – негативні наслідки. Віра наслідувала ціль об'єднання римського народу в одну державу, оскільки досить часто римляни стикалися з незрозумілими їм речами, явищами, що викликали страх, який міг зруйнувати все. Боги, міфи, чаклунство виникали як спроба пояснити все невідоме. Можливо, деякі з обрядів та ритуалів мають витоки в досвіді, який передавався з покоління в покоління.

Часто відсутність реальних засобів, які б гарантували постійні та надійні результати виробничої діяльності, була основною причиною того, що людина зверталася до пошуків ірраціональних засобів практичного впливу на природу, якими виявилися ритуали. Вступаючи в контакт з надприродними силами, римляни були впевнені, що це захистить їх [10].

У Римі поняття «релігія» вживалося на позначення обов'язків людини по відношенню до надприродних сил або істот; чи як культурно-психологічне явище, пов'язане зі страхом перед потойбічним світом. Найперша гіпотеза щодо походження терміна належить римському філософу та громадському діячеві Цицерону (106–43 рр. до н. е.), який вважав, що *religio* – «релігія» походить від дієслова *relegere* – «перечитувати», «передумувати», «згадувати», «переглядати», «повертатися», «йти назад», «споглядати», а також «відкладати в сторону», «відкладати для особливого вживання», «виділяти з числа звичайних речей», «ставитися до чого-небудь з особливою увагою і повагою». Лексема *relegere* у свою чергу – від дієслова *legere* – «читати», «розглядати», «проходити». Цицерон звернув особливу увагу на інтегральний характер терміна *religio*, відокремивши поняття «релігія» від суміжних термінів: «благочестя», «віра», «культ», та розрізвивши поняття «релігії» і «забобон» (M. Tullius Cicero. *De natura deorum* I, 3–4; II, 71) [13].

Не вдаючись у подробиці римських сакральних культів, відзначимо основне, що вирізняло релігійний світогляд римлян. Це, як і світогляд усього римського суспільства – прагматизм і порядок. Римляни намагалися завоювати побиблагливість богів не за рахунок самої віри, а за рахунок суворого дотримання ритуалів. Їхній зв'язок з вищими силами був схожий на розважливий договір між хазяїном і клієнтом: небесна сторона піклується про державу і суспільство, а земна – чітко дотримує всіх її розпоряджень. Численні релігійні правила, незліченні табу і заборони переповнювали мислення римлян і не давали йому можливості розвиватися вільно. Жерці (пonti-

фіки, авгури, весталки) поширенням віри не займалися, лише стежили за скрупульозним дотриманням формальної, позбавленої емоційності ритуальної сторони релігії.

Якщо елліни шукали проявів божественного в спостереженні за красою та думках про досконалість, римляни віднаходили його в основному в дотриманні наказів, у почутті обов'язку до інших людей і передусім у вчинках. Відсторонений характер сакральних текстів взаємопов'язаний із ментальністю. Римляни вважали себе особливо благочестивими, і благочестю приписували свої зовнішньополітичні успіхи [3].

Уважне ставлення до вияву волі богів і ретельне виконання всіх ритуалів давало можливість римлянам укріплювати свої стосунки з богами, підтримуючи таким чином *pax deorum* – мир з богами. Головним в античності було не вираження релігійного почуття, а отримання від богів гарантій щодо захисту та допомоги в обмін на жертвоприношення та молитви: «*Do ut des*» – «Я даю тобі, щоб ти дав», – говорили, зокрема, давні римляни, підкреслюючи власне прагматичне ставлення.

У III ст. до н.е. римляни перейняли в греків пантеон їхніх богів. Але паралельно, аж до VI ст. н.е., в імперії існувала безліч найрізноманітніших культів – Великої матері Кібели, Ісіді, Мітри, тощо. Вважалося, що божества різних віросповідань є, по суті, тими самими небесними силами, тільки імена в них різні. У діяльність сект держава втручалася лише тоді, коли вбачала в них небезпеку для порядку. Так, наприклад, в II ст. до н. е. була накладена заборона на культ одного із найшанованіших грецьких богів – Діоніса-Вакха.

Внесок римлян у загальноєвропейську спадщину добре відомий, оскільки вперше в історії саме вони заклали юридичний фундамент для єднання народів. У релігії римлян немає таких поетичних міфів, як у Давній Греції. Говорячи про божественне, латиняни були обережніші і скупіші на слова. У римлян довгий час не було антропоморфного зображення богів. Є глибокий сенс у тому, що греки, молячись у храмі, зверталися до неба, а римляни – покривали голову, смиренність пронизувала латинське благочестя. Але містики в релігії давніх римлян досить мало. В античні часи у римлян саме будинок, а не храм, був основним місцем для шанування богів. Римляни були прив'язані до земних богів, їх вирізняв менший ступінь страху перед природою, порівняно з греками.

Римська релігія, на противагу грецькій, не тільки не сприяла розвитку художньої і філософської діяльності, а й придушувала їх. Боги не мали потреби в зображенні, що говорить про відсутність творчої фантазії, згодом це стало причиною занепаду розвитку філософії і поезії. Однак релігія була доступна і зрозуміла будь-якому римському громадянину, і вона міцніше трималася завдяки своїй простоті і наївності [8, с. 54].

Ми неодноразово вже згадували, що магія в античності розглядалася як відгалуження релігії, що представляла сукупність ритуалів і заклять, які нібито мають чарівні властивості, здатні підкоряти собі надприродні сили та здійснюються з метою впливу на сили природи, тварин та людей.

Оскільки магія в житті античної людини займала чи не найважливіше місце, вона досить широко інтерпретована у творах античних авторів, що збереглися до наших днів. Звернімося ж до конкретних свідчень при римську магію.

Як зазначає А.В. Петров, часто філософські теорії пізньої античності асимілювали погляди стосовно магії. Перш за все, слід виділити дві впливові тенденції, що стосувалися питання магії та чаклунів. Перша з них не відрізняла магію від чаклунства (Ovid. Ars., 2, 99-104; Lucian. Alex., 5) і розглядала її як погане, але звичне для римської держави явище, покарання за яке передбачено вже в Законах XII таблиць (Apol. Apol., 47). Друга ж тенденція, навпаки, віднаходила витoki магії в Персії, відрізняючи її від чаклунства, і представляла у вигляді елітарної традиції давнини (Plinius Major. De hist.natur., XXX; Ammianus Marcellinus, XXIII, 6, 32-36; Diogenis Laertii I, 2; Appul. Apol., 27) [10].

Негативні погляди щодо магії найбільшого поширення набули в літературі (твори Цицерона, Плінія Старшого, Тацита, Курція Руфа, Діона Кассія) та судових звинуваченнях у заняттях магією, які прирівнювалися до образ честі чи подружньої зради (Tac. Ann., II, 27-28, 30, 32; VI, 29; XII, 22; XII, 59; XVI, 30-32).

Два найдавніших анти магічних закони розміщені в Законах XII таблиць: *Qui fruges excantassit...* (Tabl. VIII, 8a = Pliny. NH, XXVIII, 18; Apul. Apol., 47; Verg. Ecl., VIII, 99; Tibul., I, 8, 17-22) – «Хто зачарує посіви...» та *Qui malum carmen incantassit...* (Tabl. VIII, 1a = Pliny. NH, XXVIII, 17; Cic. De civ., IV, 10, 12) – «Хто злу пісню (закляття) співає...». Серед критиків магії часто зустрічаємо обвинувачення у користолобстві, вбачання брехні у магічних діях (Cicero. De div., I, 132; Propertius IV, 81; Juvenalis. Sat., VI, 508-591).

Римський громадянин, в силу освіченості, піддавався впливу сучасної йому літератури, яка створювала стереотип відношення до магії, чи, як мінімум, задавала певний емоційний тон її оцінки. Домінуючою емоційною реакцією на магічні сюжети було почуття страху (Horat. Sat., I, 8; Petron. Satir., 62; Appul. Metamorph., II, 20; Ovid. Fast., VI, 131-148). Звинувачення проти магії належали більше до емоційно-моральної сфери, звертаючи увагу на нечестивість, нелю-

дяність, протиприродність магії. Чаклуни, зображені римськими авторами, не тільки ненадійні, а й злі, страшні та огидні (чаклунки Канідія та Сагана у Горація (Sat., I, 8, 17-22, 23-45; Ep., 5, 18-19; 17, 38-39), Медея у Овідія (Her., VI, 89-90) та Сенеки (Med., 799-800), Еріхто у Лукана (Phars., VI, 525-526, 533-537, 541-559)).

Негативне відношення до магії зумовлене також жорстокістю магічних ритуалів, яскраво описаних Горацієм (Erodopon, V), Петронієм (Sat., 63), Овідієм (Fast., VI, 131-148) та Луканом (Phars., VI, 533-569). Часто римські автори зображають протиприродні магічні дії чаклунів (Hor. Ep., 17, 4-5, 78; Tibul., I, 5, 45-52; 8, 20; Propert., I, 1, 19, 23-24; Seneca. Med., 752-770; Lucan. Phars., VI, 461-491, 499-506).

Крім того, негативну оцінку магії створювали описи любовних ритуалів, як чогось еротичного чи непристойного (Tert. Ad nat., I, 7; Iust. Apol. I, 26). Паралель між любовною пристрастю та магією, на основі незбагненої сили, що заволодіває волею людини, була проведена Горацієм (Ep., 17), Тибулом (I, 8, 17-26) та Проперцієм (I, 1, 19-24).

Всі суперечливі думки щодо магії свідчать лише про її сильні позиції. При цьому всіх турбувала тільки приватна магічна практика, але ніхто не вважав за потрібне критикувати офіційний культ, всупереч тому факту, що державна релігія Римської імперії була фактично легалізованою магією.

Висновки та пропозиції. Отже, єдиної думки з приводу магії та релігії в Римі не існувало. Із свідчень античних авторів вдалося виявити політизований характер релігії та прагматизм римлян у дотриманні магічних ритуалів. Магія та релігія базувалися на вірі в надприродні сили, проте магія вважалася маргінальним, простонародним заняттям, а релігія – елітарним заняттям, що здатне об'єднати суспільство. У процесі дослідження було виявлено офіційний (легалізований) характер релігії та заборонений – магії. Звідси виникає ще одна опозиція – масовий характер для релігії, індивідуальний – для магії. Детальне розрізнення понять «магія» та «релігія» сприятиме адекватному розподілу всіх сакральних текстів на магічні (представлені табличками проклять, побутовими заговорами, амулетами) та релігійні (молитви, присвяти на полі бою).

Список літератури:

1. Arendzen J. Occult Art, Occultism // The Catholic Encyclopedia – New York: Robert Appleton Company, 1911.
2. John F. M. Middleton, Robert Andrew Gilbert, Karen Louise Jolly Magic // Encyclopaedia Britannica. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica Inc., 2012.
3. Leach Edmund. Culture and communication: the logic by which symbols are connected. – Cambridge University Press, 1976.
4. Михаэль фон Альбрехт. История римской литературы (3 т.). – М.: Греко-Латинский кабинет Ю. А. Шичалина, 2002-2005.
5. Бюттен, Анн-Мари. Классическая Греция: переводное; пер. с фр. Н. М. Забилюцкий. – М.: Вече, 2006.
6. Малиновский Б. Магия, наука и религия: пер. с англ. – М.: рефл-бук. 1998. – 304 с.
7. Марков А. П. Отечественная культура как предмет культурологии. Учебное пособие студентов вузов по спец-ти Культурология СПб 1996 г. – 260 с.
8. Моммзен Теодор. История Рима. – СПб.; «НАУКА», «ЮВЕНТА», 1997.
9. Новиков М. П. (отв. ред.) История и теория атеизма. – М.: «Мысль», 1987. – 475 с.
10. Петров А. В. Феномен теургии. Взаимодействие языческой философии и религиозной практики в эллинистическо-римский период. – СПб.: РХГИ, 2003.
11. Робер Ж.-Н. Рим; пер. с фр. Н. И. Озерской. – М.: Вече, 2006. – 382 с.
12. Фрезер Дж. Золотая ветвь; пер. с англ., 2-е изд. – М.: Политиздат, 1989. – 831 с.
13. Элбакян Е. С. Религия // Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М.: Республика, 2001. – 488 с.

Галамага Е.В.

Институт филологии

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

МАГИЯ VS РЕЛИГИЯ В КОНТЕКСТЕ МЕНТАЛЬНОСТИ ДРЕВНИХ РИМЛЯН

Аннотация

В данной статье рассмотрены оппозиции понятий «магия» и «религия» в сознании древних римлян. На основе обобщения мнений религиоведов и мифологов была проведена дистрибуция этих понятий. Выявлены особенности и оппозиционные семантические признаки римской магии и религии. Обобщение свидетельств римских авторов и материала сакральных текстов позволило выявить характерные особенности римской ментальности в области их представлений о магии и религии.

Ключевые слова: магия, религия, ментальность, сознание, культ, ритуал.

Galamaga H.V.

Institute of Philology

Taras Shevchenko National University of Kyiv

MAGIC VS RELIGION IN THE CONTEXT OF ANCIENT ROMANS' MENTALITY

Summary

In the present article oppositions of the notions «magic» and «religion» in ancient Roman consciousness are being considered. On the basis of mythologists and specialists in the field of religion the distribution of these two concepts was carried out. Features and oppositional semantic senses of the Roman magic and religion were revealed. Indications of the Roman authors and those made in sacral texts gave an opportunity to outline the principle peculiarities of the Roman mentality and their idea of magic and religion.

Keywords: magic, religion, mentality, consciousness, cult, ritual.

УДК 821.161.-2-3.09'19

СОЦІОФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР СМІХУ ЯК ПАРАДИГМА ПІЗНАННЯ БУТТЄВОЇ ДОМІНАНТИ. СМІХ ЯК АТРИБУТ БУТТЯ ТА ПОЛІСЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА

Куриленко Д.В.

Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто феномен сміху як буттєвої домінанти та атрибут осягнення навколишньої дійсності індивіда, особи, особистості. Сміх виступає як вияв свідомості людини, інструмент домінуючих ціннісних атрибутів та самоідентифікаційних орієнтацій і процесів, суб'єктивних інтенцій. Сміх верифікується як метод гармонізації та соціокультурної інтегрованості в сугестивному процесі та творчій парадигмі. Сміх – вираження найглибших думок найпростішим способом.

Ключові слова: феномен сміху, культурний патерн, реалізація, соціокультурна репрезентація, сугестивний процес.

*«Сміх покладено в душу нашу,
щоб душа наша відпочивала,
а не для того, щоб її розплескати»
Іоанн Златоуст [1, с. 274].*

Постановка проблеми. Сміх є реальністю, відчутною для кожного, через що зацікавленість цим багатоплановим явищем у соціофілософському дискурсі існувала повсякчас та завжди. Різні історичні епохи привносять свої акценти в аналізовану проблему, виділяючи насамперед, що сміх є суто людською властивістю (зокрема, Гомер вважав сміх подарунком богів). Насправді багато видів життєвої активності людей можна аналогічно пов'язати та інтерпрету-

вати на основі інформації про патерни поведінки інших живих істот або навіть неживих систем, однак сміх як фізіологічний і соціальний феномен належить саме людині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку науки проблема сміху є предметом міждисциплінарних досліджень. Серед авторів, які аналізують філософсько-культурологічні, соціальні проблеми сміху, слід назвати Л. Н. Столовича, С. С. Аверінцева, Г. О. Нодія, М. Т. Рюміна та інших. Серед сучасних українських дослідників сміху необхідно відзначити О. О. Золотарьову, В. Л. Левченко, Л. О. Панкову, Н. А. Бельську, О. В. Голозубова та інших, які вивчають соціокультурні параметри, семантику